

Tysk fra 5.

– Hvordan?

Det nye skoleår står for døren og dermed undervisning i 2. fremmedsprog allerede i 5. og 6. klasse. Det betyder, at landets skoler skal tilbyde undervisning i tysk to år tidligere end hidtil. På baggrund af mange års erfaring med at undervise i tysk fra 6., og senest også tysk i 5. klasse, vil jeg i denne artikel opsummere de idéer og erfaringer, jeg har samlet op i arbejdet med de 10-12-årige.

»Tysk er svært« – det hører man ofte, når man møder mennesker, der er i gang med at lære tysk. Dertil har man lyst at svare »Übung macht den Meister«. Da det nu bliver muligt at øve mere, kan man håbe, at den tidligere sprogstart bliver til gavn i hele skoleforløbet, og at dens fordele vil mærkes på elevsproget ved afslutningen af folkeskolen. Nøglen til dette ligger i læring gennem handlen.

Hvorfor læring gennem handlen?

Eleverne opnår optimale muligheder for at lære at bruge sproget aktivt, når de er i stand til at overvinde de barrierer, der står i vejen for at vove sig de første skridt.

Hvis vi samtidig fraviger det gængse krav om, at eleverne ikke må lave fejl, samt udnytter deres unge alder til at hygge os med dem på sproget, og til at have det sjovt og til at grine sammen, så kan disse barrierer hurtigt overvindes. Samtidig med de første succesoplevelser stiger selvtilliden til frit at kunne bevæge sig i det nye sprog, og dermed stiger også den indre motivation, der er uundværlig for videre læring.

ELEONORA DUARTE
Cand.pæd., Rygaards Skole
Eledua13@gmail.com

Børn nærmer sig sproget bedst, hvis de er bekendt med konteksten, især hvis de kan se, at det sprog, de skal anvende, skal bruges til noget, og at der er en hensigt med, at man kommunikerer med hinanden. Sådan lærer barnet sit modersmål, som tilegnes i samspil med dets ageren i hverdagssituationerne (Grotjahn, Schlack & Berndt 2010).

Da fremmedsproglige læreprocesser ikke råder over samme tid og ikke bliver fremmet af de samme aktuelle behov som tilegnelsen af ens modersmål, er vi nødt til at integrere hverdagssituationer og simulere hverdagen i klasseværelset.

I begynderundervisningen er det derfor væsentligt, at eleverne er aktive både i sprog og handling, at der er tryghed og tillid i klassen, og at læreren anerkender, at eleverne lærer forskelligt. Når der er skabt konkrete handlingssituationer, og de 10-11-årige føler sig frie til at kommunikere på deres endnu ufuldkomne sprog, vil de ikke opleve de samme blokeringer og frustrationer som de pubertetsprægede 7.-8. klasses elever. For at børn skal kunne lære sprog, er det vigtigt, at det gøres på en legende måde, hvor sanser og kropslige aktiviteter indgår som en integreret del af elevernes sproganvendelse. Derved får hjernens affektive side bedre muligheder for at blive stimuleret, og eleverne oplever undervisningen som involverende. Hverdagens autentiske situationer tilskynder i langt højere grad børn til læring end undervisningsmaterialer, CD'er og software, der p.t. får stor opmærksomhed i undervisningsverdenen generelt og derfor også mere plads i skolehverdagen (<http://uvm.dk/Uddannelser/Folkeskolen/I-fokus/Oeget-anvendelse-af-it-i-folkeskolen>).

Læreren

Indgangsporten til de første succesoplevelser er fortrolighed med det sprog, læreren anvender, et sprog, der vil blive mere og mere komplekst i takt med, at eleverne udvikler deres kompetencer. Eleverne vænner sig hurtigt til, at læreren anvender klasseværelsessprog, som de må reagere på. I hver time hilses der på tysk, der siges og skrives ugedag og dagens dato, målene og emnet står tydeligt for eleverne på tysk. Der er intet til hinder for, at opgaveformuleringerne fra starten får en enkel, tysk ordlyd. Samtidig tilegner eleverne sig uge for uge nye ord og udtryk, de skal bruge, når de fx har spørgsmål om ordenes betydning, datoen og sidetallet, og når de vil have tilladelse til at gå på toilet, åbne vinduet, låne en blyant osv.

Resultater af en række fokusgruppeinterview (*Muusmann-rapporten*, 2006, www.uvm.dk) viser en klar tendens til, at den tidligere

begynderundervisning for 2. fremmedsprog stiller andre krav til lærernes forberedelse. Undervisningen skal være handlingsorienteret og indeholde et stort omfang af praktisk-musiske elementer, og aktiviteterne skal i endnu højere grad lægge vægt på det mundtligt kommunikative og i mindre grad være tekstbaserede.

For at være i stand til at skabe anskuelige situationer må man som lærer beherske sproget flydende og autentisk. Det er min overbevisning, at det kun er den linjefagsuddannede og sprogkompetente lærer, der kan give sine elever rig lejlighed til selv at tale om emner, der interesserer dem.

Takket være den sproglige nærhed, der er mellem dansk og tysk, er det dog oplagt fra start at udsætte eleverne for små tekststykker, der animerer til gæt. At få øje på det, man forstår, og i første omgang abstrahere fra det svære, er nøglen til at omgås fremmedsproglige tekster overhovedet, og den skal plejes helt fra start. Samtidig kan sådanne læseprocesser være kilden til store succesoplevelser for de unge begyndere. Til de allerførste timer kan man eksempelvis bruge Lesebaum-serien, der er rettet mod 4. klasse, eller simple udgaver af Grimms eventyr, børnene kender på forhånd, som fx *Der Hase und der Igel* i Huebers Leseclub-serie.

Leg, imitationer og simulationer

De mest egnede autentiske situationer er dem, der giver plads til at handle. Hvis der tillige indgår et konkurrenceaspekt, stiger interessen og det sproglige engagement yderligere. Allerede fra start er det oplagt at bruge nogle Cooperative Learning-strukturer (Kagan & Stenlev 2006), fx quiz & byt. Denne CL-struktur kan bruges til at imitere og indlære eller repetere de første sætninger på tysk. Alle elever får et kort med spørgsmål og svar og går rundt mellem hinanden. Man finder en partner, og begge stiller hinanden spørgsmålet fra kortet. Når begge elever har svaret, bytter de kort og går videre til næste klassekammerat. I nogle tilfælde kan læreren evt. vælge at forsyne kortene med nogle svarmuligheder, og eleven vil således kunne få hjælp til sit svar.

Med tiden vil også CL-strukturen *Find én, som ...* være en taknemlig og engagerende øvelse, der tilmed er med til at skabe en populær konkurrence om at blive først færdig med spørgsmålene. Denne opgave kan tilpasses det aktuelle læringsområde. Efter forudgående træning i at formulere spørgsmål, kan arket fx se sådan ud:

Finde einen, der ...

1. ..., der 11 Jahre alt ist.

FREDERIK

2. ..., der keine Geschwister hat.

_____ ? _____

3. ..., der zwei Brüder hat.

_____ ? _____

4. ..., der einen Hund hat.

_____ ? _____

5. ..., der in ... wohnt.

_____ ? _____

Eleverne går rundt og udspørger, indtil de har fået et positivt svar. Vinderen er den, der hurtigst har samlet svar på alle spørgsmål.

En lærer kan direkte forføre børn til at handle på fremmedsproget ved at simulere en anden virkelighed i klasseværelset. Helt fra start kan en indkøbt eller selvfremstillet hånddukke følge hver undervisningstime og blive integreret i eksisterende klasseritualer. Den kan således anvendes til at imitere nye scenarier, fx som lærerens og med tiden også elevernes dialogpartner.

En god måde at engagere eleverne på er at forære dem en ny identitet og skabe situationer, hvori de, med deres nye identitet, kan handle sprogligt. Også for disse aktiviteter er det karakteristisk, at de i høj grad involverer krop og bevægelse i rummet.

En leg med bevægelse kan opstå, når eleverne ved hjælp af direkte spørgsmål skal finde ud af deres nye identitet og finde frem til de personoplysninger, der er klistret på deres rygge, fx *Bin ich 11 Jahre alt? Bin ich Lehrer? Habe ich blonde Haare?*

En leg opstår også, når alle klassens elever bliver medlemmer af forskellige familier og ved hjælp af spørgsmål skal finde ud af, hvor de hører til. Der udleveres små sedler med kortfattede oplysninger om forældre, alder, søskende, adresse, med tiden måske også beskæftigelse osv. I fortsættelse heraf kan familierne bygge deres huse af pap med ruminddeling og møbler m.m.

Nysgerrighed og engagement bliver vækket, når klassen får til opgave at gætte en VIP på et imaginært kendisparty. Eleverne bliver bedt om at stille spørgsmål ved at bruge den høflige form, evt. i form af 20 spørgsmål til kendissen. De, der glemmer, at de ikke må bruge *du*, får ikke spørgsmålet besvaret eller må »dø«.

En taknemlig og givende aktivitet, som nok ikke skal placeres for tidligt i forløbet, er arbejdet med fremstilling af en dukke i barne-størrelse. Læreren medbringer skabeloner til kropsdele i pap og forskelligartede materialer, såsom lim, tråd, nåle, garnrester, aflagt dukketøj. Eleverne fremstiller dukkerne efter anvisning, samtidig med at de lærer det ordforråd, der hører til. Dukkerne får en identitet, som eleverne skal beskrive. Beskrivelserne kan dreje sig om udseende, menneskelige egenskaber, familie, boligforhold, interesser osv. Dukkerne placeres på vægge i klasseværelset og integreres også løbende i fremtidige aktiviteter. Til at begynde med kan hver elev præsentere sin dukke ved hjælp af det sprog, hun på det tidspunkt er i stand til at håndtere. Efterfølgende kan dukken animere til mere sprog ved at indgå i samtaler med de andre dukker, og der kan skabes familier, interessefællesskaber osv. Mon ikke klassen kan bibeholde dukkerne og fortsætte arbejdet med dem i de efterfølgende år, hvor eleverne vil være i stand til at inddrage nye aspekter, nye ideer og meget mere nuanceret ordforråd?

Ordindlæring og udtaletræning

Når det handler om ordforrådsindlæring, skal det gøres på måder, der tager højde for elevernes motivation. Eleven skal sættes ind i en situation, hvor hun bliver nysgerrig og således også opmærksom. Det er derfor meget mere taknemligt at bruge billeder i stedet for tekstinput. Visualisering sætter ordet i en kontekst, og beskæftigelsen med fx skoleting, farver, årstider bliver autentisk for eleverne. Fx kan eleverne blive præsenteret for et billede i ca. 30 sekunder, hvorefter:

1. de skal prøve at huske så mange substantiver (tingord/ord om dyr/ord om mennesker) som muligt,
2. de skal tilføje adjektiver (fortælle hvordan tingene/dyrene/menneskene er, og hvordan de ser ud),
3. de danner sætninger (fortælle noget om tingene/dyrene/menneskene), og der kan arbejdes videre med historierne.

Allerede den første opgave kræver øjeblikkelig koncentration og opmærksomhed på detaljerne, og hvis man indlægger et konkurrenceaspekt, øger det motivationen. Senere hen kan der fx arbejdes med

illustrationer til Grimms eventyr og inddrages forløb med små tekster, som skal passe til billederne, eller som der laves små rollespil med.

Via You Tube kan der hentes historier som *Die kleine Raupe Nimmersatt*, en tysk adaptation af *The Very Hungry Caterpillar* af Eric Carle. Eleverne har ingen problemer med at følge med i handlingen. De stifter hurtigt bekendtskab med ordforrådet og understøttes i at huske de nye ord, ved at filmen vises uden lyd.

Sådanne aktiviteter er med til at skabe den så afgørende nysgerighed over for endnu ukendte måder at bruge sproget på, og de giver også anledning til opmærksomhed på intonation og udtale. Når eleverne ydermere fra start er vant til at vove sprog med rim og remser samt tungevidere, og når der leges med enkle digte og sange med efterfølgende parallel egenproduktion, så forsvinder deres generthed, og der bliver hurtigt banet vej for opfølgende aktiviteter med fokus på sproglige områder.

Fx finder vi i *Du bist dran. Fang an* (Jessing & Smidt Jørgensen 2004) følgende lille digt med en underliggende, hurtigt lært melodi:

Was möchtest du denn machen, lesen oder turnen?

Was möchtest du denn machen, lesen oder turnen?

Lesen, lesen, turnen, turnen, lesen, turnen, lesen turnen?

Ja, ja, ja – lesen macht mir Spaß//Nein, nein, nein, ich habe keine Lust.

Den egner sig fortrinligt til ordforrådsudvidelse, og eleverne er hurtigt i stand til at arbejde kreativt ved at bruge andre aktiviteter end de foreslåede. Senere, når der arbejdes med mad og drikke, kan *machen* erstattes af *essen* eller *trinken*, mad- og drikkevarer kobles på, og det sidste vers bliver til *Kuchen schmeckt mir gut/ Kuchen ess' ich gern*, eller *Cola trink' ich nicht*.

Grammatikalisering af sproget – en gradvis proces

Elevernes sprog kan specielt i den tidlige undervisning kun langsomt og gradvist udvikles til mere kompleks tale. 10-12-årige vil til at begynde med først og fremmest anvende betydningsbærende ord. De brugte ord vil ofte optræde uden grammatikalisering, dvs. uden bøjning, og i såkaldte *chunks*, dvs. i fraser, der huskes som helhed. Kun langsomt lærer eleverne at kategorisere deres ord og at identificere ordklasser. Det er først, når brugen af chunks er automatiseret, at eleverne begynder at være opmærksomme på og kan tilegne kongruens og inversion.

Derfor er det vigtigt at understrege, at grammatikken bør øves og tilegnes i naturlige, funktionelle sammenhænge. De efterhånden mere korrekte ordgrupper bliver husket som færdige strukturer, som genoptages senere i forløbet, når sproglig opmærksomhed på form bliver aktuel under den mere direkte grammatiktræning.

Evaluerings

Hvad angår måder at evaluere udbyttet af undervisningen på, så har alle de omtalte handlingsorienterede opgaver i sig selv evaluerende karakter. Ved at formulere tydelige mål for undervisningen bør man knytte evalueringsmåder til de emner, man arbejder med. Når eleverne fx får til opgave at præsentere sig selv eller deres familier ved hjælp af stamtræer og billeder, eller gennemføre en samtale om en skoledag ved at bruge ugedage og klokken, bliver deres sproglige produkter konkrete udtryk for deres læring. Ved juletid vil de måske fremstille ønskesedler og skrive julekort, som også sendes til en partnerklasse i udlandet, og den vellykkede kommunikation med modtageren kan danne udgangspunkt for en feedback, uanset om det er en penneven eller en klassekammerater, der giver den.

Udførelse af sådanne holistiske opgaver kræver forudgående tilegnelse af ord, sproglige strukturer og strategier. De placeres i emneområdet afslutningsfase og bliver således et godt grundlag for formativt at evaluere udbyttet af undervisningen og dermed et godt afsæt for den videre planlægning.

Efter sommerferien starter alle danske skoler med at tilbyde 2. fremmedsprog for elever i 5. klasse, men de har desværre ikke fået meget tid at gøre godt med. Man kan derfor frygte, at der vil fremkomme uheldige løsninger i form af tilfældige lærerdækninger. Det er en stor misforståelse, at én enkelt time om ugen kan undervises af alle med lidt kendskab til tysk. Det er derfor mit håb, at man rundt om i landet vil kæmpe for:

- at varetagelse af begynderundervisningen forbeholdes kvalificerede og sprogkompetente lærere,
- at der rettes fokus på handlen i undervisningen frem for på bogmaterialer,
- at der skabes optimale muligheder for at simulere situationer, fx ved at indrette faglokaler, og for at muliggøre visualisering i undervisningen.

Litteratur

- Grotjahn, Rüdiger, Schlack, Torsten & Berndt, Annette (2010). »Der Faktor Alter beim Spracherwerb: Einführung in den Themenschwerpunkt«. *Zeitschrift für Interkulturellen Fremdsprachenunterricht*. Jahrgang 15, Nummer 1, (April 2010).
- Jessing, Tanja & Smidt Jørgensen, Annette (2004). *Du bist dran – fang an!* København: Alinea.
- Kagan, Spencer & Stenlev, Jette (2006). *Cooperative Learning*. Albertslund: Mallings Beck.
- Küppers, Almut, Schmidt, Torben & Walter, Maik (2011). *Inszenierungen im Fremdsprachenunterricht. Grundlagen – Formen – Perspektiven*. Braunschweig: Diesterweg.
- Schmelter, Lars (2010). »(K)eine Frage des Alters – Fremdsprachenunterricht auf der Primarstufe.« I *Zeitschrift für Interkulturellen Fremdsprachenunterricht* 15: 1, 26-41. At finde under <http://zif.spz.tu-darmstadt.de/jg-15-1/beitrag/Schmelter.pdf>.
- Sprogforum. Tidsskrift for sprog- og kulturpædagogik (2011). Temanummer: *Cooperative Learning* (Nr. 53/2011). Aarhus Universitetsforlag.
- Undervisningsministeriet (2006). *Kvalitativ undersøgelse af erfaringer med tidligere start på 2. fremmedsprog tysk/fransk fra 6. Klasse*. (Muusmann-rapport). København: Undervisningsministeriet.
- Widlok, Beate (2013). »Mit Puppen auf Reisen – wie alles begann und wie es gewachsen ist.« I *Frühes Deutsch*, Heft 30, Dezember 2013.